

अहिराणी बोली

अहिराणी ही एक मराठीतील प्रमुख बोलीभाषा आहे. ही भाषा प्रामुख्याने खानदेशात बोलली जाते. जळगाव, धुळे आणि नंदुरबार हे तीन जिल्हे औरंगाबाद जिल्ह्यातील कन्नड तालुक्याचा काही भाग आणि नाशिक जिल्ह्याचा कळवण, सटाणा मालेगाव, देवळा या तालुक्यांत अहिराणी भाषा बोलली जाते. या प्रदेशातील लोक अहिराणी बोलत असले तरीही त्यांचे वाचन आणि लेखन यांसाठी प्रमाण मराठीचा वापर करत असल्याचे दिसून येते.

जुन्या खानदेश परिसरात म्हणजे अजिंठ्याचे डोंगर, सातपुड्याच्या डोंगर, चांदवडचे डोंगर आणि वाघूर नदी या खोल खाणी-खदाणीत वास्तव्यास असलेले अहिर लोक अहिराणी भाषा बोलत. खानदेश परिसरात राहणाऱ्या अहिरांच्या वास्तव्यामुळे, सत्तेतील त्यांच्या वर्चस्वामुळे त्या परिसरातील लोकांच्या बोलीवर अहिराणी बोलीची छाप पडलेली दिसून येते.

अहिराणी भाषा ही आज केवळ मराठीतील एक बोली भाषा मानली जात असली तरी तिला फार मोठा इतिहास लाभला आहे. अहिराणी भाषा म्हणजे अभीर लोकांची भाषा असे समजले जाते. अभिरांची भाषा 'अभिराणी'. अभीरचा अपभ्रंश 'अहिर' आणि अभिराणीचा अपभ्रंश 'अहिराणी'. हे लोक प्राचीन काळापासून खानदेशात राहात असल्याचा उल्लेख प्राचीन ग्रंथातून आणि शिलालेखांतून पहावयास मिळतो. ज्ञानदेवांना येणाऱ्या अनेक भाषांत पैकी एक भाषा होती, अहिराणी !

अहिराणी भाषा धुळे, जळगाव, नंदुरबार व नाशिक या चार जिल्ह्यांत बोलली जात असली तरी तिच्या बोलण्याचे स्वरूप सर्वत्र सारखे दिसून येत नाही. अहिराणी भाषेलाच बागलाणी असेही म्हटले जाते. बागलाणीत 'ळ' व 'ड' हे जे मूर्धन्य उच्चार म्हणजे जिभेचे पुढचे टोक वळून मागच्या कठीण टाळूला लागून होणारा उच्चार. 'न' व 'ण' या वर्णांपैकी 'ण' या वर्णाचा वापर बागलाणी होतो.

अहिराणी भाषेची वैशिष्ट्ये :

- 1) जळगाव जिल्ह्यातील अहिराणी भाषेत 'ळ' ऐवजी 'य' वापरतात. मात्र नाशिक जिल्ह्यातील अहिराणीत 'ळ' वापरला जातो.
- 2) मराठीतल्या 'आहे' व गुजरातीतल्या 'छे' ऐवजी अहिराणीत 'शे' वापरतात.
- 3) मराठीतल्या षष्ठीत 'चा', 'ची', 'चे', वापरतात, तर अहिराणीतील षष्ठीत 'ना', 'नी', 'ने' आहे.
- 4) अहिराणी जोडशब्द जास्त प्रमाणात आढळतात.
उदा. मन्हा, त्यास्ना, आदी

अशाप्रकारे वरील उदाहरणावरून अहिराणी बोली तील उच्चार स्पष्टता व्यक्त होते. तसेच अहिराणी बोली ही इतर बोलीहून अधिक लोकप्रिय असल्याचे दिसून येते.

कु. गौरवी संजय पाटील
T.Y.B.A. (Marathi)

